

NOZIEDZĪGI RADĪTA BŪTISKA KAITĒJUMA DABAS VIDEI IZVĒRTĒJUMS TEORIJĀ UN PRAKSĒ

Mg. iur. *Silvija Kotāne,*

Daugavpils Universitātes studiju programmas „Juridiskā zinātne” doktorante, Latvija

Rakstā sniegts dabas vides krimināltiesiskās aizsardzības izvērtējums un būtiska kaitējuma kritēriji noziedzīgos nodarījumos pret dabas vidi. Raksta mērķis ir noskaidrot atbildības īpatnības, ja cilvēks ir noziedzīgi izturējies pret dabas vidi, kurā dzīvo, nodarot tai kaitējumu vai būtisku kaitējumu.

Jēdziens „vide” apzīmē cilvēka dzīves dabisko pamatu ar vides pamatelementu (zeme, gaiss, ūdens, biosfēra) mijiedarbību. Vides aizsardzībai izveidots tiesību normu kopums, kas ietverts vides tiesību nozarē. Grūti norobežot dabas vidi no cilvēku fiziskās, sociālās un kultūras vides, jo šādas norobežošanas rezultāts būtu vides aizsardzības jēdziena neatbilstoša sašaurināšana¹. Tā kā nevaram būt nodalīti no zemes, uz kuras dzīvojam, tās dzīlēm, gaisa, ko elpojam, ozona slāņa, klimata, ūdens, meža, floras, faunas – visiem dabas resursiem jeb objektiem, kuru izmantošana ir cilvēces pastāvēšanas pamats, līdz ar to jēdziens „vide” aptver ne tikai dabas elementus, bet ir dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopums², ietverot sevī arī indivīda vai sabiedrības dzīvi ietekmējošos sociālos un kultūras apstākļus. Dabas vērtību aizsargāšana aktualizējas līdz ar cilvēku vajadzību pēc dabas resursiem pastāvīgu palielināšanos. Tē arī problēmjautājums – kā līdzsvarot pretēji vērstas intereses, šis jautājums ir dabas jeb vides vai arī ekoloģisko tiesību viens no galvenajiem pamatuzdevumiem: kā nodrošināt ilgspējīgu attīstību un pasargāt dabas objektus no cilvēku iedarbības.

Vides aizsardzības tiesību principi Latvijā nostiprināti virknē dokumentu: gan Līguma par Eiropas Savienības darbību 191. panta pirmajā un otrajā daļā³, gan arī Vides aizsardzības likumā. Pienākums nodrošināt vides ilgspējīgu saglabāšanu ir nostiprināts Latvijas Republikas Satversmes⁴ 115. pantā, saskaņā ar kuru valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu. Darbības, kas rada risku videi, cilvēku veselībai vai citu būtisku kaitējumu, un ir pretrunā vides tiesību aktiem, ir ne tikai katras atsevišķas valsts problēma, bet nereti ietver arī pārrobežu aspektu.

Atbildība par vides aizsardzības pārkāpumiem

Par pārkāpumiem vides, vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzībā paredzēta atbildība Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (turpmāk – LAPK), kurā izveidota atsevišķa septītā nodaļa (51.–89.⁶ pants). Par administratīvo pārkāpumu atzīstama prettiesiska, vainojama (ar nodomu vai aiz neuzmanības izdarīta) darbība vai bezdarbība, kura apdraud valsts vai sabiedrisko kārtību, īpašumu, pilsoņu tiesības un brīvības vai noteikto pārvaldes kārtību un par kuru likumā paredzēta administratīvā atbildība (9. panta pirmā daļa). Administratīvā atbildība par kodeksā norādītajiem pārkāpumiem iestājas, ja par tiem pēc to rakstura saskaņā ar spēkā esošajiem likumiem **nav paredzēta kriminālatbildība** (9. panta otrā daļa). Savukārt kriminālatbildības pamats noteikts Krimināllikuma⁵ 1. panta pirmajā daļā – pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi **Krimināllikumā** paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi iekļauti Krimināllikuma sevišķajā daļā kā patstāvīga 11. nodaļa no 96. panta līdz 115.¹ pantam, kur tie salīdzinājumā ar kaimiņu – Igaunijas un Lietuvas regulējumu – reglamentēti vissīkāk, kā arī kriminalizēti visplašāk⁶. Noziedzīgo nodarījumu pret dabas vidi var formulēt⁷ kā kaitīgu, prettiesisku, kriminālsodāmu darbību vai bezdarbību (nodarījums), kas apdraud **dabas** objektu saglabāšanas, saimnieciskas izmantošanas un atjaunošanas intereses.

Šīs nodaļas noziedzīgo nodarījumu skaits no visiem valstī reģistrētajiem veido samērā nelielu daļu, tikai aptuveni 1% no visiem gada laikā izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. (sk. 1. tabulu, par periodu no 2010.–2016. gadam).

Analizējot statistiku (sk. 2. tabulu), secināms, ka valstī no visiem izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem pret dabas vidi 5 gadu laikposmā (2011.–2015.) vislielāko daļu ik gadu veido Krimināllikuma 109. pantā (patvaļīga koku ciršana) noteiktie noziedzīgie nodarījumi. Piemēram,

2015. gadā tie ir 88% no visiem izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem pret dabas vidi. Tai skaitā 7% gadījumu radīts būtisks kaitējums. Tālāk seko reģistrētie nodarījumi par nelikumīgām medībām atbilstoši Krimināllikuma 112. pantam (2015. gadā 9% no visiem saskaņā ar Krimināllikuma 11. nodaļu reģistrētajiem). Pārējie Krimināllikuma 11. nodaļā reglamentētie nodarījumi aplūkojamā piecu gadu periodā konstatēti ļoti reti. Tas var liecināt par to, ka Krimināllikuma 11. nodaļā iekļautajās normās paredzētie nodarījumi praksē tiek konstatēti reti. Tiesībszinātnieks E. Pastars uzskata, ka šādas normas, lai arī netiek piemērotas, bet arī neko nekaitē, – tās stāv kā pieminekļi, un neko daudz nevar traucēt. Par lielāku problēmu uzskatāms, ka ir daudz tiesību normu, kurām vispār nevajadzētu būt likumos. Kuras var tikt regulētas zemākā līmenī, kā iekšēji jautājumi vai vispār nevajadzētu regulēt⁷⁸.

Nodarījumos pret dabas vidi priekšmets parasti ir dabas objekti dabiskās vides apstākļos (tieši tas rada dabas objektu vērtību), objekts ir dabas objektu izmantošanas (lietošanas) intereses⁹. Ņemot vērā, ka dabas objekti var atrasties kāda (privātpersonu, juridisku personu, valsts) īpašumā (tiesiskā valdījumā),

svarīga ir noziedzīgu nodarījumu pret dabas vidi norobežošana no nodarījumiem pret īpašumu. Tā iespējama divējādi: pēc noziedzīgu nodarījumu grupas objekta un apdraudējuma priekšmeta¹⁰ (dabas objekts vai manta¹¹); pēc apstākļa, ka dabas objektus aizsargājošās normas norāda uz dabas objektu izmantošanas noteikumu pārkāpumiem, kas var izpausties kā iejaukšanās īpašnieku lietojuma tiesībās ar darbībām, kas Krimināllikumā formulētas kā nodarījumi pret dabas vidi.

Krimināllikuma 11. nodaļā ietvertajām krimināltiesību normām raksturīgs tas, ka to dispozīcijas, pārsvarā, veidotas kā blanketas un attiecīgie noteikumi, par kuru pārkāpšanu paredzēta kriminālatbildība, ietverti citos tiesību aktos. Tajos, atkarībā no tiesībpārkāpuma satura un tā, kā izpaudusies prettiesiskā darbība, noteiktas konkrētu nodarījumu sastāvu objektīvās puses pazīmes. Noziedzīgu nodarījumu pret dabas vidi sastāvi vairumā veidoti kā materiālie sastāvi, tos raksturo nodarījums (darbība vai bezdarbība), kas rada konkrētas *kaitīgās sekas*. Šādu seku smagums nosaka šo noziedzīgu nodarījumu kvalifikāciju, kā arī atsevišķos gadījumos ļauj noziedzīgu nodarījumu norobežot no administratīvi sodāma pārkāpuma.

1. tabula

Noziedzīgi nodarījumi (NN) Latvijā 2013-2016. g. periodā

un (tai skaitā) noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi

(Krimināllikuma Sevišķās daļas 11. nodaļa no 96. panta līdz 115.¹ pantam)

Gads	2013	2014	2015	2016
NN kopā	47 561	48 477	47 406	45639
t.sk. KL 11.nod. (NN pret vidi)	398 = 0.83%	549 = 1.13%	501 = 1.05%	399 = 0.87%

Avots:

Reģistrēto noziedzīgu nodarījumu skaits <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/likumparkapumi-un-tiesu-sistema-galvenie-raditaji-30282.html>; kriminālā statistika (NN pa gadiem) <http://www.ic.iem.gov.lv/node/109>

2. tabula

Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi 2011-2015. g. periodā

(Krimināllikuma Sevišķās daļas 11. nodaļa no 96. panta līdz 115.¹ pantam)

	96.p.	100.p.1.d.	101.p.2.d.	101.p.3.d.	102.p.1.d.	102.p.2.d.	107.p.1.d.	107.p.2.d.	108.p.1.d.	108.p.2.d.	109.p.1.d.	109.p.2.d.	109.p.3.d.	110.p.1.d.	110.p.2.d.	110.p.2.1.d.	110.p.3.d.	111.p.	112.p.2.d.	112.p.3.d.	114.p.	115.p.	115.1.p.
■ 2015					1	2			5		319	88	34		4	2			37	6	2	1	
■ 2014	5					4	1	1	11		351	80	41	2	21	1			27	4			
■ 2013	1	1				1			5		242	91	24		8				22	3			
■ 2012	1	2				3	1		1	1	321	78	33	1	16			1	12	2			
■ 2011	1	12	2	1			1	1	1		292	57	37		20		3		27	8	2	1	1

Avots: Kriminālā statistika (NN pa gadiem) <http://www.ic.iem.gov.lv/node/109>

Kaitīgo seku izvērtējums noziedzīgos nodarījumos pret dabas vidi

Kaitīgas sekas, kaitējums, vai arī – kaitīgums, kā krimināltiesību teorijā atzīmē profesors U. Krastiņš¹², izpaužas ar tām redzamajām vai citādi nosakāmajām sekām, kas ārējā pasaulē konstatējamās kā vainīgā prettiesiskās darbības vai bezdarbības rezultāts. Juridiskajā literatūrā¹³ teikts, ka katrs kriminālsodāms nodarījums rada kaitīgas sekas, t. i. kaut kādas izmaiņas, apdraudējumu, nodarot kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm. Kaitīgas sekas kā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses obligāta pazīme tiek norādītas noziedzīgajos nodarījumos ar materiālu sastāvu.

2012. gada 13. decembrī izdarītajos grozījumos Krimināllikumā vērtējuma jēdziens „būtisks kaitējums”, ar to apzīmējot kaitīgās sekas, izmantots samērā plaši. Norādi uz būtisku kaitējumu satur gandrīz katra piektā¹⁴ krimināltiesību norma, pieaudzis arī to tiesību normu skaits, kurās būtisks kaitējums ietverts kā noziedzīga nodarījuma pamatsastāva pazīme. No Krimināllikuma 11. nodaļā ietvertajām 23 krimināltiesību normām 20 satur norādi uz būtisku kaitējumu. Jēdziena „būtisks kaitējums” satura skaidrojumam vairāku gadu garumā daudzās publikācijās¹⁵ pievērsies profesors U. Krastiņš. Savu ieguldījumu jēdziena satura noskaidrošanā devušas arī D. Hamkova, V. Liholaja¹⁶. „Vērtējuma jēdziena „būtisks kaitējums” izpratne vienmēr ir bijusi „strīdus objekts gan krimināltiesību teorijā, gan likuma piemērošanas praksē”¹⁷. Vērtējuma jēdzienus izmanto, izvērtējot noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus, tā rezultātu saistot ar mainīgajiem sociālekonomiskajiem apstākļiem valstī un to risinājumiem (piemēram, minimālā alga).

Krimināllikuma 11. nodaļas noziedzīgu nodarījumu pret dabas vidi sastāvos kaitīgo seku satura atklāšanai vērtējuma jēdziens – „būtisks kaitējums” izmantots arī paplašināti, piemēram, 96. pantā – par zemes, tās dziļū, ūdeņu vai mežu apsaimniekošanas vai izmantošanas noteikumu pārkāpšanu, *ja ar to radīts būtisks kaitējums dabas videi, cilvēku veselībai, mantiskajām vai saimnieciskajām interesēm (arī 98. panta otrajā daļā, 99.p.2.d., 3.d.)*; 97. pantā – par dabas resursu izpēti vai izmantošanas noteikumu pārkāpšanu Latvijas Republikas teritoriālajā jūrā, kontinentālajā šelfā vai ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā, *ja ar to radīts būtisks kaitējums jūrai, piekrastei vai citāds būtisks kaitējums*. Citāds būtisks kaitējums cilvēka veselībai varētu būt, ja panta dispozīcijā minēto dabas aizsardzības noteikumu pārkāpuma rezultātā kaut vienai personai nodarīts smags vai vidēja smaguma miesas bojājums vai vairākām personām īslaicīgs veselības

traucējums¹⁸. Mantiskais kaitējums atzīstams par būtisku, ja materiālais zaudējums nodarīts vairākām personām vai kaut vienai, bet ievērojamā apmērā vienlaikus ar citu interešu apdraudējumu, ņemot vērā bojātās vai iznīcinātās mantas vērtību, arī nozīmību, vai lielā apmērā. Saimnieciskajām interesēm nodarītais kaitējums uzskatāms par būtisku kaitējumu, ja ievērojamā platībā postīti, bojāti vai iznīcināti sējumi, meža platības, liela skaita savvaļas vai mājdzīvnieku, masveida zivju bojāeja vides piesārņojuma rezultātā.

Tāpat būtisks kaitējums ir viena no noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses obligātām pazīmēm, kas nosaka nodarījuma juridisko kvalifikāciju. Katrā konkrētā gadījumā izvērtējams kaitējuma raksturs un sekas attiecībā pret likumā noteiktajām interesēm. Judikatūrā¹⁹ atzīts, ka likumdevējs ar likumu aizsargāto interešu apdraudējuma kritērijus pielikumos var gan noteikt, gan arī nenoteikt. Gadījumos, kad šādi kritēriji likuma pielikumos ir noteikti, tie obligāti jāpiemēro.

Būtiska kaitējuma dabas videi pamatkritēriji atklāti likumā „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”²⁰ (turpmāk – Īpašais likums) un tā pielikumā. Īpašā likuma 23. pants paredz, ka atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts *būtisks kaitējums*, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā iestājušās kādas no minētajām sekām:

- 1) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses;
- 2) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;
- 3) *ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses*.

Praksē problēmas parasti nerodas, aprēķinot mantisko zaudējumu, taču interešu apdraudējuma izvērtējums iespējams ļoti plašs, jo likumā tas ne vienmēr ir konkretizēts, un tā izpratne var būt ļoti atšķirīga. Viens no risinājumiem citu ar likumu aizsargāto interešu būtiska kaitējuma apdraudējuma rakstura un smaguma pakāpes noteikšanā var būt attiecīgās jomas speciālistu atzinums, nosakot būtisku kaitējumu dabas videi, cilvēku veselībai, mantiskajām vai saimnieciskajām interesēm (Krimināllikuma 96. pants; 103. panta otrā daļa, 106. pants u. c.). Atzinumu par apdraudējumu vai ievērojamu apdraudējumu ar likumu aizsargātajām interesēm meža vides saglabāšanā sagatavo Valsts

meža dienesta teritoriālā struktūrvienība, kuras uzraugamajā teritorijā noticis noziedzīgs nodarījums. Medības reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumu radīto zaudējumu un nelikumīgi iegūtās medību produkcijas vērtības atlīdzināšana valstij notiek saskaņā ar tās amatpersonas vai iestādes lēmumu, kura pilnvarota izskatīt attiecīgo lietu, vai ar tiesas spriedumu, attiecīgi izvērtējot, vai ar nelikumīgām medībām radīts *būtisks kaitējums*.

Mantisko zaudējumu konkrēti – mežam nodarītos zaudējumus, kuri radušies, pārkāpjot prasības, kas noteiktas normatīvajos aktos par meža apsaimniekošanu un izmantošanu, nosaka atbilstoši Ministru kabineta²¹ noteikumiem. Savukārt noziedzīgo nodarījumu rezultātā *ar likumu aizsargāto interešu meža vides saglabāšanā* apdraudējuma kritēriji formulēti Īpašā likuma 1. pielikumā „Kritēriji, pēc kuriem nosakāms apdraudējums vai ievērojams apdraudējums ar likumu aizsargātajām interesēm meža vides saglabāšanā”. Izvērtējot konkrētā noziedzīgā nodarījuma apdraudējumu, atbilstoši minētajiem kritērijiem, tiek ņemts vērā: iznīcinātās vai bojātās mežaudzes platība, audzes šķērslaukuma mērījumi, vecums, starpība starp galvenās cirtes vecumu, cirtes veidu aizliegumi. Likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 1. pielikuma 1. punkta 1.–6. apakšpunktā noteikti seši gadījumi, kad konstatējams ar likumu aizsargāto interešu meža vides saglabāšanā apdraudējums, savukārt 3. punktā noteikti gadījumi, kad šāds apdraudējums atzīstams par ievērojamu (platības lielums pārsniegts vismaz divas reizes).

Tāpat kaitējuma kritēriji aizsargātajām interesēm meža vides saglabāšanā ir noteikti likumā un darbojas praksē, lai gan arī te pastāv zināma abstrahētība. Piemēram, patvaļīgas koku ciršanas gadījumā (Krimināllikuma 109. panta trešā daļa) konkrētā noziedzīgā nodarījuma izvērtēšanai, atbilstoši Ministru kabineta noteiktajiem kritērijiem, noteikta minimālā platība 0.1 ha, bet īpaši aizsargājamā dabas teritorijā – 0.05 ha. Mazākā platībā nodarītais kaitējums netiek uzskatīts par būtisku un kriminālatbildība par katru svešā mežā patvaļīgi nocirstu koku, neatkarīgi no tā vērtības, paredzēta KL 109. panta pirmajā daļā.

Pēc raksta autore domām, neatkarīgi no platības lieluma kaitējums tiek nodarīts gan meža vides saglabāšanai, gan konkrētā īpašnieka interesēm, ņemot vērā, ka koka izaugšanai nepieciešami vairāki gadi un mežaudzes izveidei - pat daudzi gadu desmiti. Meža videi nodarīto zaudējumu aprēķinos saskaņā ar MK noteikumiem, izmanto formulas, kas ietver Meža valsts reģistrā (MVR) esošos, automātiski aktualizētus datus pirms audzes nociršanas,

nevis faktiski nocirsto koku celmu reducētos mērījumus, kas izraisa vairāku aprēķinu līdzāspastāvēšanu un arī neskaidrības praksē. MVR esošo datu izmantošana būtu attaisnojama tikai resursu tau-pīšanas nolūkā, jo mērījumu veikšana dabā ir gan laika, gan darba ietilpīga. Tomēr noteikumi būtu jāprecizē, nosakot reālo mērījumu nepieciešamību.

Atbilstoši KL 110. panta otrajai daļai par zivju vai ūdensdzīvnieku ķeršanu vai citādu iegūšanu bez attiecīgas atļaujas, aizliegtā laikā vai aizliegtās vietās, vai ar aizliegtiem rīkiem vai paņēmieniem (patvaļīga iegūšana), ja ar to radīts *būtisks kaitējums*, iestājas kriminālatbildība, ja zaudējumi sasniedz piecu minimālo mēnešalgu apjomu. Zaudējumus zivju resursiem aprēķina Valsts vides dienests saskaņā ar „Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību noteikumu”²² 8. pielikumā noteikto taksu par katru nelikumīgi noķertu zivi vai zivju kilogramu. Zaudējumu summa ir atkarīga ne tikai no zivju sugas un skaita, bet arī zivju ieguves apstākļiem. Ja zivs ir noķerta bez makšķerēšanas kartes, zaudējumu pamatsumma reizina ar trīs, bet, ja zivs ir noķerta aizlieguma laikā un aizliegtā vietā, tad zaudējumu pamatsummu pieckāršo. Analizējot statistiku par laika posmu no 2004.–2016. gadam, konstatējams, ka Valsts vides dienests saukšanai pie kriminālatbildības ik gadu ir nosūtījis tikai dažas lietas – skat 3. tabula (piemēram, 2016. gadā – 6 lietas). Var secināt, ka praksē nav daudz gadījumu, kad radīts būtisks kaitējums Valsts vides dienesta kompetencei atbilstošajos nodarījumos un pietiekami labi darbojas administratīvo pārkāpumu sodīšanas, kā arī zaudējumu piedziņas sistēma.

Norāde uz *būtisku kaitējumu* iekļauta arī Krimināllikuma 112. panta otrajā daļā, kurā noteikta atbildība par nelikumīgām medībām. Saskaņā ar Medību likuma²³ 29. panta septītās daļas 6. punktu – kārtību, kādā atlīdzināmi zaudējumi, ko fiziskās vai juridiskās personas nodarījušas, pārkāpjot medības reglamentējošu normatīvo aktu prasības, un šo zaudējumu apmēru, kā arī nelikumīgi iegūtās medību produkcijas vērtības atlīdzināšanas kārtību un apmēru nosaka Ministru kabinets²⁴. Noteikumi detalizēti paredz zaudējumu, kas radušies, nelikumīgi iegūstot – nomedījot vai piesavinoties – medījamo dzīvnieku vai izpostot medījumā dzīvnieka alu, mīgu vai ligzdu, kā arī nelikumīgi iegūtās medību produkcijas vērtības aprēķinu, koeficientu pielietojumu, apmēra palielinājumu, ko atlīdzina valstij, saskaņā ar tās amatpersonas vai iestādes lēmumu, kura pilnvarota izskatīt attiecīgo lietu, vai ar tiesas spriedumu.

Tāpat arī šajā Krimināllikuma pantā, attiecīgā amatpersona, atbilstoši Īpašā likuma 23. panta

nosacījumiem, izvērtē vai ir apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses. Piemēram, ja par lūša nelikumīgu nometišanu zaudējuma apmērs aprēķināts mazāk par 5 minimālajām algām, jāizvērtē būtisks kaitējums, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības un pievienošanās starptautiskajiem līgumiem. Tirdzniecība ar šo sugu ir ierobežota un tiek kontrolēta atbilstoši „Konvencijai par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētām savvaļas faunas un floras sugām (CITES)”²⁵, kur lūsis kā potenciāli apdraudēta suga minēts 2. pielikumā. Lūsis iekļauts arī Bernes Konvencijas par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu²⁶ 3. pielikumā. Tas nozīmē, ka valstīs, kas parakstījušas šo konvenciju, sugas izmantošana organizējama ar ierobežojumiem (saudzēšanas sezona, medību veidi), kā arī, aizliedzot tirdzniecību ar dzīvniekiem un to ķermeņa daļām. Līdz ar to secināms, ka, nelikumīgi nometējot lūsi, tiek **ievērojami** apdraudētas citas ar likumu aizsargātas intereses un radīts būtisks kaitējums.

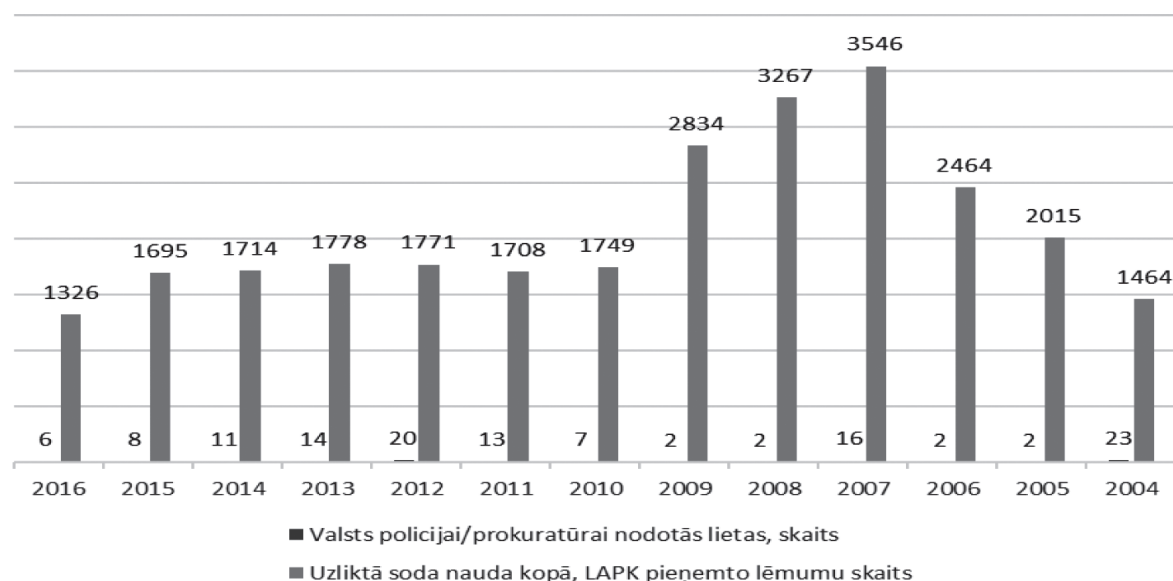
Kopsavilkums un secinājumi

Aplūkoto Krimināllikuma sevišķās daļas 11. nodaļas nodarījumu sastāvi satur pazīmes, kas raksturo nodarījumu (pārsvarā darbību), un arī konkrētas kaitīgās sekas. Kaitīgo seku apzīmēšanai izmantots vērtējuma jēdziens – „būtisks kaitējums”, kas Krimināllikuma 11. nodaļas normās ir ietverts kā noziedzīga nodarījuma pamatsastāva pazīme.

3. tabula

Valsts Vides dienesta lēmumi

izsvilkums no statistikas pārskatiem 2004-2016

Avots: http://www.vid.gov.lv/publikācijas_un_statistika/ statistikas dati

Izvērtējot noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus, rezultātu saista ar mainīgajiem sociālekonomiskajiem apstākļiem valstī un to risinājumiem (piemēram, minimālā alga). Tā kā interešu apdraudējums visos gadījumos normatīvajā regulējumā nav konkretizēts, tas veidojas attiecīgā vērtējuma jēdziena praktiskā pielietojumā un citu ar likumu aizsargāto interešu būtiska kaitējuma apdraudējuma rakstura un smaguma pakāpes noteikšanā dabas videi, cilvēku veselībai, mantiskajām vai saimnieciskajām interesēm, un var būt attiecīgās jomas speciālistu (ekspertu) izvērtējums.

No reģistrētajiem nodarījumiem pret dabas vidi 5 gadu laikposmā (2011.–2015.) vislielāko daļu ik gadu veido Krimināllikuma 109. pantā noteiktie noziedzīgie nodarījumi. Krimināllikuma 11. nodaļā ir virkne tiesību normu, kuras 5 gadu laikposmā (2011.–2015.) nav tikušas piemērotas. Tas nozīmē, ka par šāda veida nodarījumiem varētu noteikt vieglāku atbildību.

Būtiska kaitējuma kritēriji ar likumu aizsargāto interešu apdraudējuma rakstura un smaguma pakāpes noteikšanai, ja nodarīts kaitējums dabas videi, cilvēku veselībai, mantiskajām vai saimnieciskajām interesēm, var būt iestrādāti normatīvajā regulējumā, kā tas ir attiecībā uz mežam nodarīto zaudējumu noteikšanas kārtību. Gadījumos, kad šādi kritēriji likumā ir noteikti, tie obligāti jāpiemēro. Izlemjot jautājumu par būtisku kaitējumu Krimināllikuma 109. pantā, jāievēro Īpašā likuma

23. panta nosacījumi. Noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarītais ievērojams mantisks zaudējums un vēl citu ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums, jānosaka saskaņā ar Īpašā likuma 1. pielikumu „Kritēriji, pēc kuriem nosakāms apdraudējums vai ievērojams apdraudējums ar likumu aizsargātajām interesēm meža vides saglabāšanā”. Tādējādi aizsargāto interešu apdraudējuma meža vides saglabāšanā, izvērtējums ir nostiprināts likumā, un šie kritēriji tiek pielietoti praksē. Tomēr būtu jānosaka, ka kaitējuma noteikšanai jāveic reāli mērījumi, neaprobežojoties tikai ar Meža valsts reģistra datiem.

Atsauces

- ¹ Meseršmits K., Meiere S., Ūsiņa E. Eiropas vides tiesības. Rīga: Euro Faculty. 2003., 1. lpp.
- ² Vides aizsardzības likuma 1. panta 17. punkts. Pieņemts: 02.11.2006. Stājas spēkā: 29.11.2006. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 183 (3551), 15.11.2006., ar grozījumiem, kas spēkā uz 16.05.2013. <http://likumi.lv/doc.php?id=147917> (skat. 12.10.2016).
- ³ Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lv.pdf (skat. 12.10.2016).
- ⁴ Latvijas Republikas Satversme. Likums. Pieņemts: 15.02.1922. Stājas spēkā: 07.11.1922. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 43, 01.07.1993., ar grozījumiem, kas spēkā uz 14.06.2016.
- ⁵ Krimināllikums. Latvijas Republikas likums. Pieņemts 17.06.1998 (spēkā no 01.04.1999.). Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, Nr.199/200 (1260/1261), ar grozījumiem, kas spēkā uz 11.05.2016.
- ⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās Krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: TNA, 2004., 116., 117. lpp.
- ⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. 3. izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009., 66. lpp.
- ⁸ Pastars E. Latvijas politikai – grābeklis un bumerangs. Viktors Avotiņš, 3.marts 2016. <http://nra.lv/latvija/165277-edgars-pastars-latvijas-politikai-grabeklis-un-bumerangs.htm>
- ⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. 3. izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009., 64. lpp.
- ¹⁰ Turpat, 64–65. lpp.
- ¹¹ Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse. Viedokļi, problēmas, risinājumi. 2. daļa 2009–2014. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015., 328. lpp.
- ¹² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 74., 78., 92. lpp.
- ¹³ Turpat, 78., 79. lpp.
- ¹⁴ Hamkova D. Profesora U. Krastiņa ieguldījums vērtējuma jēdziena „būtisks kaitējums” izpratnes attīstībā Latvijas krimināltiesībās. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013., 111. lpp.
- ¹⁵ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, Nr.24, 2012., 12. jūnijs. Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011. 19. jūlijs, nr.29 (676).
- ¹⁶ Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, Nr.2, 2012, 10. janvāris.
- ¹⁷ Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse. Viedokļi, problēmas, risinājumi. 2. daļa 2009–2014. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015., 265. lpp.
- ¹⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. 3. izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009., 68. lpp.
- ¹⁹ 18.05.2011. Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā nr. SKK-180/2011 Būtisks kaitējums Krimināllikuma 109. panta – patvaļīga koku ciršana un bojāšana – izpratnē. <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-likuma-normam-ar-tezem/kriminallikuma-seviska-dala/#2>
- ²⁰ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Latvijas Republikas likums. Pieņemts: 15.10.1998. Stājas spēkā: 05.11.1998. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 331/332 (1392/1393), ar grozījumiem, kas spēkā uz 01.05.2016.

- ²¹ Ministru kabineta noteikumi Nr.228 „Mežam nodarīto zaudējumu noteikšanas kārtība”. Pieņemts: 29.04.2003. Stājas spēkā: 07.05.2003. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 66 (2831), 06.05.2003., ar grozījumiem, kas spēkā uz 24.01.2014.
- ²² Ministru kabineta noteikumi Nr. 800 „Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību noteikumi”. Pieņemts: 22.12.2015. Stājas spēkā: 01.02.2016. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 9 (5581), 14.01.2016.
- ²³ Medību likums. Pieņemts: 08.07.2003. Stājas spēkā: 06.08.2003. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 107 (2872), 23.07.2003. ar grozījumiem, kas spēkā uz 02.12.2015.
- ²⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr.1482 „Medības reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumu radīto zaudējumu un nelikumīgi iegūtās medību produkcijas vērtības atlīdzināšanas noteikumi”. Pieņemts: 17.12.2013. Stājas spēkā: 01.01.2014. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 250 (5056), 20.12.2013.
- ²⁵ Latvijas Republikas likums „Par 1973. gada Vašingtonas konvenciju par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām”. Pieņemts: 17.12.1996. Stājas spēkā: 03.01.1997., Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 1/2 (716/717), 03.01.1997.
- ²⁶ Latvijas Republikas likums „Par 1979. gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību”. Pieņemts: 17.12.1996. Stājas spēkā: 03.01.1997. Publicēts: „Latvijas Vēstnesis”, 1/2 (716/717), 03.01.1997., „Ziņotājs”, 3, 13.02.1997.

Abstract

This paper shall review of the development of environmental criminal – legal protection in the Republic of Latvia. One of the most complicated valuation terms in Criminal law is essential harm. The adverse effects of marking, used assessment concept – „essential harm” to the Criminal Law Section 11, provisions are included as a criminal offense frame sign. Valuation concept „essential harm” or „significant damage” is widely used. Material injury is one of the mandatory features of the objective of a criminal offence defining the legal classification of the offence and, in any particular case, to assess the nature and consequences of the damage in relation to the interests laid down by the law. In all cases, regulation is not specified. Significant damage and other interests protected by law in nature and severity to determine the natural environment, human health can be an expert evaluation. In deciding the question of material injury, which is especially qualifying characteristic of the Criminal Law Article 109, followed to the Special Law Annex 1 „Criteria for the detectable threat or significant risk to the law protected the interests of the forest environment conservation”. With regard to essential harm the forest environment, evaluation is embedded in the law and are applied in practice.

Аннотация

В статье рассмотрены механизмы нормативно-правовой базы Латвии в случае безответственного отношения человека к природе, окружающей среде, в результате чего окружающей природной среде причиняется значительный материальный ущерб.

При решении вопроса о материальном ущербе, который является квалифицирующим признаком статьи 109 Уголовного закона, следует придерживаться также Приложения 1 к закону О порядке вступления в силу и применения Уголовного закона «Критерии определения посягательства или существенного посягательства на защищаемые законом интересы сохранения лесной среды». Таким образом, в отношении защищаемых интересов сохранения лесной среды оценка значительного материального ущерба закреплена в законе, и установленные законодателем критерии применяются на практике.